

СТАВЛЕННЯ ВІЗАНТІЙЦІВ ДО РУСІВ В КОНТЕКСТІ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Питання ідентичності людей середньовіччя є вельми актуальним у світлі дискусій про співвідношення етнічної та імперської приналежності. Водночас самовизначення людської спільноти характеризується не лише її баченням самої себе, але й ставленням представників цієї спільноти до інших людей. Отже, тема ставлення візантійців до слов'ян є вельми актуальною з теоретичної точки зору.

Вищеокресленої теми торкалися такі вчені: М. Грушевський, Г. Літаврін, С. Іванов, Ф. Дворнік, А. Власто, П. Толочко, Л. Войтович.

Візантійські джерела з цього питання можна поділити на дві групи: світські та церковні. Серед світських слід назвати трактат «Про управління імперією» Костянтина Багрянородного та «Життєпис візантійських імператорів» Продовжувача Феофана. Серед церковних — житіє Григорія Амастридського, послання патріарха Фотія східним патріархам та дві його гомілії «Про нашествя росів».

У дослідженні застосовувалися компаративний та функціональний підходи, а також цивілізаційний метод.

Для візантійців основною ознакою приналежності їхньої до спільноти була східнохристиянська релігія. Попри загалом однакову спрямованість світських та церковних джерел, церковні твори є більш різкими у характеристиках щодо русів. Фотій вказує, що «несподіваність нападу та неймовірна стрімкість, нелюдськість роду варварів, жорстокість звичаїв та дикість помислів показують, що удар було завдано з неба, наче грім та блискавка». В той же час імператор Костянтин у трактаті «Про управління імперією» практично утримується від емоційних оцінок діяльності русів, зосереджуючися на описі географії розселення русів та стосунків між русами та іншими племенами. Якщо для світських авторів важливим було передати практичну інформацію про варварів-росів та вказівки щодо поводження з ними, то церковна література використовує тему стосунків з росами інструментально, представляючи їхні набіги як Божу кару.

Таким чином, оскільки східне християнство складало стрижень візантійської цивілізації, то воно прямо впливало на формування погляду візантійців на нехристиянські народи. При цьому давньогрецьке поняття варварства поєднувалося із середньовічним несприйняттям нехристиян. Отже, ставлення візантійців до русів будувалося, виходячи з інтегративної функції православної релігії.